

MASWALI NA MAJIBU

Sheria za Tanzania

Toleo la 1

FAyaz A. Bhojani (Wakili)
BCom (McGill), LLB (London), LLM (Berkeley)

Gaudiosus Ishengoma (Wakili)
LLB (UDSM)

Toleo la 1 liliandaliwa na kuchapishwa katika lugha ya Kiingereza ('Q&A with FB Attorneys') mnamo mwaka 2017. Chapisho hili la Kiswahili linatokana na tafsiri ya Toleo hilo la Kiingereza iliyofanywa na Bw. Jaba Tumaini Shadrack (UDSM), na kuhaririwa na Dkt. Laurean Mussa (UDSM) akisaidiana na Bw. Rwekamwa Andrea Rweikiza (Wakili).

Kwa mke wangu Shemina, na binti zangu Alisa na Riana.
FAyaz A. Bhojani

Kwa familia yangu.
Gaudiosus Ishengoma

Hairuhusiwi kunakili, kuhifadhi, kuchapisha kwa njia ya kielektroniki au mekaniki, kutoa vivuli (kudurufu), kurekodi au kubadili sehemu yeote ya kitabu hiki kwa njia, namna au mfumo wowote bila idhini ya maandishi kutoka FB Attorneys. Maswali yoyote juu ya kitabu hiki yatumwe FB Attorneys kwenye barua pepe: info@fbattorneys.co.tz

Angalizo: Maelezo yaliyomo katika kitabu hiki yanalenga kutoa mtazamo wa jumla wa sheria. Sio mbadala wa mshauri wako wa masuala ya kisheria. Ikiwa una changamoto za kisheria, tunakusihii sana uwasiliane na mwanasheria wako. Tafadhalii kumbuka na zingatia kuwa, sheria ambazo ndio msingi wa majibu na hoja zetu hapa zinaweza kuwa zimebadilika kitambo.

Dibaji

Karibu kwenye toleo la kwanza la 'Maswali na Majibu na FB Attorneys'.

Safu ya Maswali & Majibu na FB Attorneys ilichapishwa kwa mara ya kwanza mwaka 2009 katika gazeti la Daily News, na kuifanya kuwa safu ya kwanza ya maswali na majibu ya kisheria katika ukanda wa Afrika Mashariki. Baada ya kuendesha safu hii kwa zaidi ya miaka minane, na kutambua kiu ya uelewa wa masuala ya kisheria katika jamii, waandishi waliamua kukusanya makala zote toka kuanza kwa safu husika na kuandaa kitabu hiki.

Kitabu hiki, ambacho kinajumuisha maswali na majibu kutoka mwaka 2009 hadi 2011 juu ya Sheria za Tanzania na Kimataifa, ni mwongozo muhimu kwa wasomaji wa kawaida, wanafunzi, walimu, wanasheria na umma kwa ujumla. Kitabu hiki kina sura sita zenyewe mada kama vile: mahusiano, wosia, migogoro ya ajira, haki za walaji/wateja, migogoro ya kibiashara, masuala ya mahakama na uhalifu.

Kitabu kina lengo la kuwfikia wasomaji kutoka katika kila nyanja ya maisha na kuelimisha umma juu ya sheria na madhara ya kuvunja sheria. Sheria inaweza kuchanganya, kukatisha tamaa na wakati mwingine inaweza hata isiwe upande wako, lakini utaratibu ni kwamba inapaswa kufuatwa. Kitabu hiki kitakuelimisha juu ya sheria, haki zako na mambo yote unayopaswa kufanya au kutokekanya.

Pamoja na kujibu maswali mazito juu ya sheria, kitabu hiki kina ucheshi ndani yake na hivyo kufanya safu/makala hizi zinazochapishwa kila wiki kuwa ni somo zuri la Jumatatu asubuhi huku ukiwa na kikombe cha kahawa pembeni.

Tunapenda kutoa shukrani zetu za dhati kwa Daily News, gazeti la Kiingereza linaloongoza nchini Tanzania, ambalo linachapisha safu ya Maswali & Majibu kila Jumatatu (www.dailynews.co.tz). Kumekuwa na ushirikiano bora kati ya Daily News na FB Attorneys.

Tunatumaini utafurahia kusoma kitabu hiki.

FB Attorneys

FB Attorneys ni kampuni ya kisheria iliyopo jijini Dar es Salaam na yenye uzoefu limbikizi wa zaidi ya miaka kumi na saba katika ukanda wa Afrika Mashariki. Tunashughulikia masuala yote ya kisheria na tumebobea zaidi katika Mambo ya Mashirika na Biashara ikiwa ni pamoja na Madini, Mafuta na Gesi, Kodi, Kesi za Madai, Mabenki, Ushindani, Mali zisizohamishika, Sheria ya Hati Miliki, na Sheria ya Ardhi, miongoni mwa mambo mengine mengi.

Tunaheshimiwa sana kwenye ukanda wetu na kimataifa. Sifa yetu imejengwa na umahiri wetu katika kushughulikia kwa mafanikio changamoto ngumu za kibashara ambazo zinahitaji mbinu na ufani wa hali ya juu. Hutegemewa mara nyingi na wateja kama chaguo namba moja miongoni mwa makampuni ya kisheria katika kesi za madai. FB Attorneys hutoa ushauri wa kisheria wa kipekee katika masuala mbalimbali ya makampuni na ya kibashara.

FB Attorneys tuna mahusiano ya muda mrefu na baadhi ya taasisi mashuhuri za kifedha, mashirika ya Serikali, asasi za kiraia, na sekta nyingine maarufu za umma na binafsi katika ukanda wa Afrika Mashariki.

Kuhusu Waandishi

FAyaz A. Bhojani (Wakili)

BCom (McGill), LLB (London), LLM (Berkeley)

FAyaz Bhojani ana miaka kumi na saba ya ujuzi katika masuala ya kibashara na ni mkuu wa Idara ya Sheria za Biashara. Yeye ni mhitimu wa Shule maarufu ya Sheria ya Berkeley, katika Chuo Kikuu cha California, inayoheshimika sana duniani. Baada ya kuwa mshauri katika baadhi ya benki zinazoongoza, na kampuni za madini, bima, mafuta na gesi, FAyaz hutumia uzoefu huo wa kibashara katika shughuli zake za kisheria. Utaalamu wake unajumuisha maeneo muhimu kama vile Sheria ya Mashirika na Biashara hasa Sheria ya Madini, Mafuta na Gesi, Sheria ya Kodi, Mabenki na Uunganishaji na Ununuzi Mashirika. Katika Shahada ya kwanza, FAyaz alisomea Sayansi ya Takwimu-Bima chini ya Taasisi ya Wataalam wa Takwimu-Bima (Society of Actuaries - SOA), na hivyo kumjengea ujuzi thabiti wa hisabati.

Gaudiosus Ishengoma (Wakili)

LLB (UDSM)

Baada ya kufanya kazi kama Mwanasheria wa Serikali kwa miaka minane, Ishengoma ana uzoefu mkubwa katika kusimamia kesi nyeti na ngumu. Katika kazi yake ya kisheria kwa muda wa miaka ishirini na miwili, amebolea katika Sheria ya Ardhi, Sheria ya Madini, na Sheria ya Mikataba. Amehusika katika kesi kubwa zilizofunguliwa Mahakama Kuu ya Tanzania (Kitengo cha Ardhi na Kitengo cha Biashara), na Mahakama ya Rufaa. Ishengoma amekuwa na rekodi nzuri katika ufuutiliaji wa madeni ya benki; alifundishwa mbinu za uendeshaji mashtaka na Baraza la Uingereza (British Council) chini ya timu ya wataalamu kutoka Bunge la Mabwanyenye (House of Lords).

Yaliyomo

Familia, Mahusiano, Wosia na Mirathi	1
Migogoro ya Kazi.....	31
Haki za Mteja na Mdai	43
Migogoro ya Biashara na Malalamiko.....	83
Mambo Yahu suo Wanasheria, Taratibu za Mahakama na Maadili	135
Jinai/Uhalifu	193

Familia, Mahusiano, Wosia na Mirathi

“

Kadiri unavyotumia muda mwangi ukiwa mbali na nyumbani huku ukifurahia kitendo hicho, ndivyo unavyoongeza uwezekano wa siku moja kuhitaji mwanasheria.

...kwenye raha, umaskini, ugonjwa na afya, mpaka kifo kitakapotutenganisha ni sehemu ya ahadi tunayofanya kwa wapendwa wetu tunapooana. Tunaahidi kupendana na kuwa waaminifu, hatulazimishwi katika hili – tunachagua kufanya hivyo. Kuahidi ni rahis! Kutunza ahadi ni jambo lingine. Sura hii inagusia maswali ya kuvutia juu ya mahusiano ya kifamilia na kutoa mifano mbalimbali ya kesi zilizokwisha tatuliwa katika kujibu maswali haya. Sura hii pia inajibu maswali juu ya wosia, mirathi na urithi. Kwa wengi wetu, kuandika wosia ni ukumbusho pekee wa uhakika tulionao maishani - kifo hakizuiliki, kwa nini usijitayariske!

Kutiwa Nguvuni kwa Kumtongoza Mwanamke

Kwa muda mrefu jirani yangu amekuwa akinituhumu kuwa nina uhusiano wa kimapenzi na mke wake. Mnamo Januari 2010 kulikuwa na sherehe ya ubatizo katika nyumba ya jirani yetu mwingine ambako familia yangu na ile ya jirani yangu anayenituhumu tulialikwa. Jirani yangu alinikuta nimesimama nje ya nyumba pamoja na mkewe, alikasirika sana, akaondoka naye kwenda nyumbani baada ya kunifokea mbele ya watu. Muda mfupi baada ya kuondoka, polisi walifika na kunikamata. Kwenye kituo cha polisi nilihojiwa juu ya tukio hilo na kuachiwa kesho yake. Siyo kweli kuwa nina uhusiano wa kimapenzi na mke wa jirani yangu. Je, ninaweza kukamatwa?

18 Aprili 2011

Nguli wa filamu James Bond angekuwa katika shida kubwa ikiwa kumtongoza mke wa mtu ni kosa la jinai. Lakini siyo, na hivyo huwezi kukamatwa kwa hili. Kwa jibu hili, hatulengi kutoa ushauri wa mahusiano - kuna magazeti mengine mengi yenye safu za namna hiyo – tunatoa ushauri katika mtazamo wa kisheria. Ni vibaya kimaadili kumshawishi mke wa mtu - ni kosa, ambalo ni kosa la madai, si jinai. Polisi hawana haki ya kumkamata mtu ambaye anatuhumiwa kwa vitendo hivyo. Kwa upande wako, unaweza kuwashtaki polisi waliokukamata na jirani yako na kudai fidia kwa kukuweka kizuzini kimakosa. Kwa upande mwingine, kwa kuwa ushawishi huo ni kosa la madai, mumewe anaweza kukushtaki na kudai fidia ikiwa anaweza kuwa na ushahidi.

Mahusiano ya Ngono na Mwanafunzi

Mimi ni mfanyabiashara na nimekuwa na mahusiano ya kingono na mwanafunzi wa shule fulani ya sekondari. Desemba iliyopita,

baba yake aligundua uhusiano wetu na msichana huyo alikiri kuwa tuna mahusiano ya miaka miwili na kwamba ananipenda. Cha kushangaza, nilikamatwa na polisi na nimeshtakiwa kwa kosa la ubakaji. Sijawahi kumbaka binti huyo - na msichana amekiri kuwa tumekuwa tukifanya ngono kwa ridhaa yake. Ninahisi kuwa polisi na Hakimu watakuwa wamehongwa. Nifanye nini?

28 Machi 2011

Kutokana na kuongezeka kwa idadi ya wanafunzi wa kike wanaoacha shule kutokana na ujauzito na tabia ya watu wazima kuwarubuni wasichana wadogo, sheria iko wazi kwamba hairuhusiwi kuwa na mahusiano ya kingono na msichana aliye katika shule ya msingi au ya sekondari, au msichana yeoyote aliye chini ya umri wa miaka 18. Mtu yeoyote anayejamiiiana na mtoto chini ya miaka 18 atakuwa na hatia ya ubakaji bila kujali ridhaa ya mtoto husika. Msingi wa sheria hii ni kuwa msichana wa umri huo ana upeo mdogo na hivyo hawesi kuridhia mahusiano ya kingono. Kwa hiyo, tunakubaliana na msimamo wa polisi na Hakimu. Kama utakutwa na hatia, jiandae kutumikia kifungo cha miaka thelathini jela.

Mali yenye Thamani Kubwa, haijaktiwa Bima

Baba yangu ana mtazamo hasi kuhusu makampuni ya bima. Amekuwa akiamini kuwa ni wahalifu wakubwa duniani. Kwa sababu ya imani yake hii, mali yote anayomiliki iko hatarini. Sisi ni familia ya watoto wanane, wavulana watano na wasichana watatu. Baba yangu ameandaa wosia na kunitaja kama mrithi wa baadaye wa mali hii yenye thamani kubwa. Mali hiyo kwa sasa imekodishwa kwa kampuni inayojihusisha na uchanganyaji na usambazaji kemikali. Mpangaji huyo anahatarisha mali hii - lakini baba hataki kuiwekea bima mali husika. Kwa kuwa

mimi hatimaye nitakuwa mmiliki wake, je ninaweza kuiwekea bima mali hii ili kulinda maslahi yangu?

21 Machi 2011

Lazima ukumbuke kuwa hii bado siyo mali yako. Una matarajio tu ya kuirithi. Jambo hilo linaweza kuwa kweli lakini huna uhakika kamili, wosia hubadilika na unaweza kuwa kabla ya baba yako. Kwa bahati mbaya, kwa kuwa si mmiliki wa hii mali huwezi kudai kuwa na maslahi au kustahili kuiwekea bima, na hivyo huwezi kuikatia bima kwa jina lako. Hata kama kungekuwa na bima ya namna hiyo, ingekuwa ni vigumu kuweka mipaka juu ya nani anayeweza kukata bima - kwa mfano, mke wako na watoto wanaweza pia kuanza kuiwekea bima, wakitarajia kuwa watarithi mali hiyo baada ya kifo chako.

Kugawanya Haki na kuongeza Majukumu

Nilikuwa mwanamume mwenye furaha sana kabla ya ndoa hadi nilipolazimishwa kuo miaka mitano iliyopita. Baada ya kuwa na mke, haki zangu zimegawanywa na majukumu yameongezeka mara dufu. Hakuna amani nyumbani. Mke wangu analalamika juu yangu muda wote kila anaponiona. Nimekosa njia sahihi ya kuifanya familia yangu kuwa na furaha. Nifanyeje?

14 Machi 2011

Kuna mambo mengi katika swali lako ambayo ni nje ya upeo wetu wa ushauri. Hakuna muujiza tunaoweza kufikiria ili kumridhisha mkeo. Matatizo kati ya mume na mke yamekuwepo tangu wakati wa Adamu na Hawa, na yataendelea kuwepo. Ikiwa umepoteza tumaini katika ndoa, una machaguo mawili; kutengana na kuruhusu muda wa upatanisho, au kuomba talaka. Maisha yanaendelea hata baada ya talaka, hivyo unapaswa kufikiria hilo pia. Hata hivyo,

unaweza kumshirikisha mshauri wa ndoa kabla ya kuchukua hatua zaidi.

Simpendi tena

Nilichumbiwa na mtu niliyempenda. Miezi michache baada ya kuchumbiwa nilibadilisha mawazo yangu na sitaki kuendelea na mchakato wa harusi. Je, ninaweza kufanya hivyo? Marafiki zangu wananiambia kuwa siwezi kufanya hivyo, kwa kuwa kisheria ninapaswa kuolewa na mwanamume huyu. Nifanyeje?

21 Februari 2011

Tuanze kwa kusema kuwa, wewe au marafiki zako mnaonekana kufikiri kuwa umeshaolewa. Bado hujaolewa. Maana ya uchumba katika sheria ni ahadi ya kuoana, ambayo kwa kawaida huwa kwa njia ya pete ya uchumba. Sheria haikulazimishi kuolewa na uchumba unaweza kuvunjwa, kinyume na kile marafiki zako wanakuambia. Ingependeza sana kujua hao unaowaita marafiki zako wana mtazamo gani kuhusu talaka. Kwa vile wana mtazamo mkali juu ya kuvunja uchumba, ni rahisi kuwashauri wengine kwamba talaka ni batili!

Baada ya kusema haya, ikiwa una nia ya kusitisha uchumba na hatimaye ndoa, unaweza kushtakiwa kwa hasara yoyote ambayo upande mwingine umepata wakati wamaandaliziya ndoa. Pia, upande ulioathirika na kitendo hicho unaweza kushtaki na kudai kurudishiwa zawadi zilizotolewa kwa matumaini kuwa ndoa ingefungwa.

Kulazimishwa na Mume

Mume wangu ni mtu mwenye kuniendesha na mwenye jeuri. Anatuongoza kwa mkono wa chuma, kosa dogo tu linaweza kusababisha mtu yeoyote kuadhhibiwa vikali, ikiwa ni pamoja na mimi. Sina elimu rasmi na ninamtegemea mume wangu kwa kila kitu, na hivyo siwezi kufikiria

kuomba talaka. Katika tukio la hivi kari buni, msichana wetu wa kazi aliacha nyama kwenye jiko na kuisahau. Nyama iliungua, jiko likaharibika na kuwa katika hali mbaya. Mume wangu alipofika nyumbani na kugundua kilichotokea, alikasirika sana. Aliniamuru nimpige msichana wa kazi. Nilikataa na alianza kunipiga na kuniambia ataacha kunipiga ikiwa tu nitampiga msichana wa kazi. Nilimpiga msichana huyo kwa ufagio kichwani mara kadhaa na sasa nimeshtakiwa kwa shambulio kubwa la kudhuru mwili. Baada ya kukamatwa, mume wangu aliamua kuntelekeza na niliwekewa dhamana na jirani yangu. Nifanyeje?

7 Februari 2011

Ukatali huo siyo wa kawaida, na sheria itakulinda. Kwa mujibu wa Sheria ya Kanuni za Adhabu, kuna kifungu kinachosema kwamba ikiwa mwanamke atafanya kosa (isipokuwa mauaji au usai) mbele ya, na kulazimishwa na mumewe, utetezi wa wazi ni kuthibitisha pasi na shaka kwamba alitenda kosa hilo kwa kulazimishwa na mumewe. Unapaswa kuelekeza utetezi wako katika mwelekeo huo. Kama yote uliyotuambia ni kweli na inaweza kuthibitishwa hivyo mahakamani, unaweza kuachiwa huru.

Hata hivyo, tunapaswa kukuonya kwamba shambulio kubwa la kudhuru mwili ni kosa kubwa sana ukilinganisha na shambulio la kawaida. Shambulio kubwa la kudhuru mwili inamaanisha madhara makubwa kwenye mwili. Kwa upande wako, inategemea na ukubwa na uzito wa ufagio uliyopiga, silaha husika ilikuwa na ncha kiasi gani, na kwa nini uliamua kumpiga msichana wa kazi kichwani na si sehemu nyingine za mwili. Shambulio kubwa la kudhuru mwili uhusisha pia kuumizwa kisaikolojia lakini haijumuishi hisia kama vile huzuni au hofu.

Makubaliano kabla ya Ndoa nchini Tanzania

Mimi ni raia wa Afrika Kusini na nimeishi Tanzania kwa kipindi cha miaka kumi iliyopita. Kwa miaka mingi nimekuwa katika mahusiano na msichana mrembo wa kitanzania, ambaye ninamuamini sana. Hivi karibuni baadhi ya wanasheria kutoka ng'ambo walitembelea ofisi zetu nchini Tanzania, na baada ya kuwaambia kuhusu mipango yangu ya ndoa, walinishauri tuandikishane mkataba kuhusu mali kabla ya ndoa kwa tahadhari ya talaka. Je, hii inawezekana chini ya sheria za Tanzania na mikataba ya namna hiyo inaweza kuwa na nguvu za kisheria? Nini ninapaswa kuzingatia katika mkataba huo? Nini maana ya mkataba baada ya kufunga ndoa?

31 Januari 2011

Makubaliano kabla ya ndoa, pia huitwa mkataba unaotangulia mkataba wa ndoa ni mkataba ulioingiwa na pande mbili kabla ya ndoa. Maudhui ya mikataba hiyo hutofautiana sana, lakini kwa kawaida inajumuisha masharti ya mgawanyo wa mali na kumtunza mwenza baada ya talaka au kuvunjika ndoa. Mkataba huo unaweza pia kujumuisha masuala ya unyang'anywaji mali kutokana na talaka iliyosababishwa na uzinzi.

Masharti mengine kuhusu malezi ya watoto yanaweza kuingizwa pia. Pindi watu mwenye mali nydingi wanapoingia katika makubaliano haya, moja ya masharti muhimu zaidi ni kuhusu mali iliyopatikana kabla ya ndoa kubakia kwenye miliki ya mwanandoa aliyeitafuta kama wataamua kujeana talaka. Hii inahakikisha'usalamwa mali'kwa upande ambaa vinginevyo ungeishia kulipa fidia ya mabilioni ya pesa juu ya mali wakati wa kujeana talaka.

Katika nchi nydingine, hususan za Ulaya, watu hupendelea mikataba hii, kwa vile ni mtihani tosha wa upendo - njia pekee ya

kujuua kwamba mtu anapendwa kweli, na sio kupendwa tu kwa sababu ya utajiri alionao. Hata hivyo, mikataba hii imekumbana na upinzani mkali; viongozi wengi wa dini wanaona kuwa inahatarisha taasisi ya ndoa kwa sababu haifuati kanuni ya 'mpaka kifo kitutenganishe'. Kwa Tanzania, sheria ya ndoa iko kimya juu ya suala hili. Mahakama pia haijawahi kusikiliza kesi ya namna hii. Kwa hiyo, jibu letu linajikita katika ujuzi binafsi kuhusu suala hili, pamoja na mfumo wa kisheria kwa ujumla nchini Tanzania.

Uhalali wa makubaliano ya namna hii nchini Tanzania hutegemea kwa kiasi kikubwa, maneno yaliyotumika katika mkataba ulioingiwa kabla ya ndoa. Ikiwa mkataba utadhoofisha maadili au ni kinyume na sera za nchi, makubaliano hayo yatakosa nguvu ya kisheria. Swali linalofuatia ni mambo gani tunaweza kusema yanakiuka maadili au sera za nchi. Hii inategemea mtazamo binafsi, historia ya wahusika, dini, na utamaduni wao katika kutolea maamuzi.

Sheria inaangalia ndoa kama pingu za maisha. Yawezekana dhana hii ilikuwa chachu wakati sheria ilipoanza kutumika mwanzoni mwa miaka ya 1970, lakini kupungua uvumilivu kati ya wanandoa, kuongezeka kwa uwazi na ufhamu wa sheria kumechangia ongezeko la talaka. Hii si Tanzania tu, bali duniani kote. Ikiwa mahakama itaangalia sera za nchi kwa mtazamo mpana zaidi, na kuzingatia nyakati husika (hatuna uhakika kama wataweza), hatuoni kwa nini makubaliano ya namna hii yasiwe na nguvu kisheria. Hata hivyo, kama ilivyolezwa hapo awali, Mahakama haijawahi kupokea kesi ya namna hii, na hivyo hatuvezi kukupa jibu la moja kwa moja.

Hata hivyo, hakuna madhara yatokanayo na aina hii ya makubaliano, na tunapendekeza sana ufanye hivyo. Si tu kwamba itaokoa muda mwiningi, pesa na nguvu kwa wanaoshtakiana lakini pia itapunguza mzigzo kwa mahakama.

Familia, Mahusiano, Wosia na Mirathi • 5

Ikiwa mkataba huo hautakubalika mahakamani, unaweza kusaidia kuonesha madhumuni ya pande zote. Kifungu cha mkataba kinachoondoa kipengele kilichokataliwa na mahakama kuwa sehemu ya mkataba kinapaswa kuingizwa ili masharti au vifungu vingine nya mkataba viendelee kuwa na nguvu ya kisheria.

Jibu la sehemu ya mwisho ya swali ni kuwa makubaliano baada ya ndoa yanafanana na makubaliano kabla ya ndoa, isipokuwa haya yanafanyika baada ya wanandoa kuoana. Mara nyingi ni vigumu sana kuafikiana baada ya ndoa kufungwa, hivyo hatukushauri kusubiria ndoa ili kuingia mkataba wa namna hii.

Amri ya Matunzo dhidi ya Baba

Nimekuwa katika uhusiano na mwanamume kwa kipindi cha miaka miwili iliyopita na nimejifungua mtoto wa kiume. Kama ilivyo kawaida ya wanaume, amenitelekeza na nimebaki namtuza mtoto peke yangu. Nashindwa kujitimizia mahitaji. Je, baba (mzazi mwenzangu au baba mtoto) anapaswa kuchangia matunzo ya mtoto? Je haki zangu ni zipi?

17 Januari 2011

Chini ya Sheria ya Watoto ya mwaka 2009, maombi ya amri ya matunzo yanaweza kufanywa mahakamani na mama mtarajiwa dhidi ya baba wa mtoto, wakati wowote kabla mtoto hajazaliwa; wakati wowote ndani ya miezi ishirini na nne tangu kuzaliwa kwa mtoto; wakati wowote baada ya kuzaliwa kwa mtoto na kuwepo ushahidi kuwa mtu anayedaiwa kuwa baba wa mtoto ndani ya miezi ishirini na nne baada ya kuzaliwa kwa mtoto amelipa fedha kwa ajili ya matunzo yake; au wakati wowote ndani ya miezi ishirini na nne baada ya kurudi Tanzania Bara mtu huyo anayedaiwa kuwa baba wa mtoto, kwa kuthibitishwa kwamba aliacha kuishi Tanzania kabla au baada ya kuzaliwa kwa mtoto.

Sheria hiyo inaitaka mahakama kukataa kutoa amri ya matunzo mpaka iwe imeridhika kuwa kuna sababu nzuri ya kuamini kwamba mtu huyo anayedaiwa kuwa baba wa mtoto ni kweli ni baba halisi na kwamba maombi ya matunzo yamefanywa kwa nia njema na si kwa lengo la kutisha na ulaghaji; na mtu huyo anayedaiwa kuwa baba wa mtoto ameombwa na mlalamikaji au na mtu mwininge kwa niaba ya mlalamikaji, atoe matunzo ya mtoto na amekataa au ameghaili kutoa matunzo, au ametoo matunzo yasiyokidhi.

Kwa maelezo hapo juu, una kesi nzuri na endelea na maombi husika.

Ndoa ya Watu wa Jinsia Moja

Je, sheria nchini Tanzania inaruhusu ndoa ya watu wa jinsia moja, na kama ndivyo, wapenzi hawa wanaweza kuasili mtoto? Nimeambiwa kuwa sheria za ndoa zimebadilishwa na mahusiano hayo sasa yanatambulika. Ikiwa ndivyo, ni kwa utaratibu gani? Vipi kuhusu ndoa za mkataba/muda mfupi? Je mwanamume anaweza kuwa na mke zaidi ya mmoja nchini Tanzania?

3 Januari 2011

Sheria ya Ndoa haijafanyiwa marekebisho, na ndoa za jinsia moja, kama iliyvo katika nchi nyingine nyingi, ni batili. Sheria nchini Tanzania imeeleza ndoa kama muungano wa hiari kati ya mwanamume na mwanamke wanaotaka kuishi kwa pamoja maisha yao yote. Kwa ufanuzi huu, ndoa za mkataba/muda mfupi, au vyovyote unavyomaanisha haziruhusiwi.

Ndoa ya mke mmoja ni muungano kati ya mwanamume mmoja na mwanamke mmoja tu.

Ndoa ya mitala ni muungano ambao mume anaweza kuo mwanamke au wanawake wengine.

Kwa mujibu wa sheria, kuna aina mbili

za ndoa: zile ambazo ni za mke mmoja au inatarajiwa kuwa ya mke mmoja, na zile ambazo ni mitala au zinatarajiwa kuwa za mitala. Kwa mujibu wa sheria, ndoa zilizofungwa katika mfumo wa Kiislam au kwa mujibu wa sheria za kimila Tanzania Bara (Tanganyika), labda kama kutakuwa na ushahidi tofauti, zinatambulika kuwa ni mitala au zinatarajia kuwa za mitala. Katika hali nyingine yoyote, ndoa ni mume na mke mmoja, isipokuwa tu kama kutakuwa na ushahidi tofauti. Kwa hivyo tunajibu sehemu ya mwisho ya swali lako kwa kukubali kuwa, nchini Tanzania mwanamume anaweza kuwa na mke zaidi ya mmoja.

Wosia wangu Umehifadhiwa Nje ya Nchi

Niliandaa wosia nchini Tanzania miaka mitatu iliyopita na kuutunza benki huko London kwa ajili ya usalama wake. Karibia natimiza miaka 80 na sitarajii kuishi muda mrefu sana. Ningependa kubadili wosia wangu na kuiandikia barua benki yangu huko London. Lakini benki inataka niwepo mwenyewe kupokea bahasha yenye nakala ya wosia. Nimedhoofika sana na siwezi kusafiri umbali huo tena. Benki inaonekana kabisa haitaki kunielewa juu ya hili. Nifanye nini, kwani nina shauku kubwa ya kubadilisha wosia wangu? Nini kitatokea ikiwa kuna wosia mbili?

13 Desemba 2010

Kabla ya kujibu swali lako tunashangaa ni kwa nini benki nchini Uingereza haitaki kutoa wosia. Labda hawajui kwamba bahasha hiyo ina wosia. Tunastaajabu nini kingetoka kwa bahasha hiyo ikiwa ungekuwa umefariki. Kama benki ingefanya hivyo ikiwa ungekuwa umefariki, ingekuwa haina maana kwako kuandika wosia, kwa kuwa hakuna mtu angweza kuupata. Tunashauri kuweka wosia katika sehemu maalum ya kuhifadhiha wosia

na kumjulisha msimamizi wa mirathi.

Swali lako ni rahisi sana - ili uandike wosia mpya, huhitaji kuwa na wosia wa zamani. Wosia mpya hufuta wosia wa zamani mara moja. Kwa hiyo, labda kama kuna maelezo mengine ambayo hujaweka wazi, hakuna haja ya kuomba benki ikutumie wosia wa sasa. Endelea kuandaa wosia mpya, na uhakikishe kuwa utautunza mahali ambapo msimamizi wa mirathi anaweza kuupata.

Ikitokea kuwa kuna wosia mbili tofauti na zote ni halali, wosia wa mwisho kuandaliwa huwa na nguvu zaidi ya kisheria, kwani kuna dhana kwamba wosia mpya hufuta wa awali.

Kulazimisha Wanandoa kukaa pamoja

Niliolewa mwaka 1990 na ndoa yetu imebarikiwa kupata watoto watatu. Katika miezi kadhaa iliyopita mke wangu na mimi tumekuwa na migogoro ya Mara kwa Mara katika ndoa yetu, mke wangu hakubaliani na baadhi ya tabia zangu. Kwa sasa amerudi kwa wazazi wake, na anakataa kurudi kwenye nyumba yetu ya ndoa. Je, mahakama inaweza kunisaidia kwa kutoa amri ya kumwamuru kurudi?

6 Desemba 2010

Ndoa ni muungano wa hiari kati ya mwanamume na mwanamke iliyordhiwa na pande zote mbili. Sheria ya Ndoa ya mwaka 1971 inaweka wazi kuwa hakuna mashtaka ambayo yanaweza kufunguliwa mahakamani kulazimisha mke kuishi na mumewe au mume kuishi na mkewe. Kwa hiyo, mahakama haiwezi kuwalazimisha kuishi pamoja. Msaada pekee kwako ni kupeleka suala hilo kwenye Bodi ya Upatanishi wa Ndoa. Vinginevyo, ili kuoko wosia yako, unapaswa kwa vyovyote vile kubadili tabia zako.

Mama amefariki, Baba ametajirika

Mama yangu ambaye amefariki dunia hivi karibuni alikuwa mfanyabiashara tajiri

Familia, Mahusiano, Wosia na Mirathi • 7

na maarufu huko Mwanza. Baba yangu, ambaye hakuwa na uhusiano mzuri sana naye, ametoo wosia amba ni ajabu kabisa kwamba amemrithisha mali zaidi ya tulivytarajia - sasa baba ni tajiri. Je, tunaweza kufanya nini kuupinga wosia huo? Mwishoni mwa wosia, mama yangu amesaini kama mto wosia kiume. Je! Hilo siyo kosa la msingi?

15 Novemba 2010

Hukutaja kama kuna wosia mwininge amba maa aliandika; swali lako limejikita katika fununu tu. Ili kuthibitisha kama wosia huo ni wa kweli, ni vizuri kuwa uliza mashahidi walio saini wosia husika. Unaweza pia kupata ushauri kutoka kwa mtaalamu wa maandishi ili kuthibitisha kama sahihi iliyoko kwenye wosia inaendana na sahihi ya mama yako. Maelezo yako kuwa mama yako alisaini kama mto wosia kwa nafsi ya kiume na si ya kike yanavutia. Hata hivyo, katika Kiingereza cha kisasa, neno mto wosia linaweza kutumiwa na jinsia zote mbili bila tatizo, ni kama maneno mwigizaji, mzee wa baraza, mwendesha mashtaka na msimamizi wa mirathi. Hatujashawishika kwamba mahakama inaweza kuptotaka na hivyo kubatilisha wosia husika kwa misingi kuwa mwanamke amesaini wosia wake kama mwanamume, hasa katika zama hizi ambazo sheria imeweka wazi kuwa maneno yanayomaanisha jinsia ya kiume yanajumuisha pia jinsia ya kike na kinyume chake. Unaweza kuhitaji ushauri wa kisheria na tunapendekeza umuone mwanasheria wako.

Nani anaweza kushuhudia Wosia wangu?

Nimeandaa wosia na nitahitaji shahidi kuusaini. Nani anaweza kuwa shahidi? Je, ni lazima awe Hakimu au mwanasheria au anaweza kuwa mtu yoyote? Nisingependa wosia wangu upingwe mahakamani.

1 Novemba 2010

Kwanza kabisa, unahitaji mashahidi wawili kushuhudia wosia wako na siyo mmoja. Si lazima shahidi awe Hakimu au mwanasheria. Kiujumla inashauriwa kuwa wosia ushuhudiwe na watu unaowajua na waaminifu, na ikiwa wataitwa, waweze kushuhudia kwamba wosia ulitiwa saini na wewe mbele yao.

Mwenzi/mwanandoa, mnufaika (wasii), mwenzi wa mnufaika, kipofu, mtoto na mtu asiyi na akili timamu hawawezi kushuhudia wosia. Mashahidi wanapaswa kuwa na uelewa juu ya wanachofanya na athari zake.

Lazima uzingatie kwamba mashahidi wote lazima wawe katika sehemu moja, kwa wakati mmoja na pamoja nawe wanapokuwa wanasaini. Ikiwa, mmoja wa mashahidi wako atafariki kabla yako, tunapendekeza kuwa uandae wosia mwingine mara moja na kupata shahidi mwingine. Sheria inahitaji uthibitisho wa mashahidi wakati wa kufungua mirathi na shahidi aliyekufa anawezakusababisha usumbu na kuchelewesha mchakato mzima wa mirathi.

Kudai Urithi kutoka kwa Baba yangu

Baba yangu ni mtu tajiri sana – ni mionganini wa watu tajiri zaidi nchini. Ananihadumia vizuri sana na ninapata fedha ya matumizi, gari na kazi. Hata hivyo, baba yangu hataki kunipa mtaji ili nifungue biashara ambayo ninaweza kusimamia mwenyewe. Anadai kuwa akifariki nitapata 50% ya utajiri wake. Ninakaribia miaka 30 na ningependa kupewa urithi na baba yangu na kuanza kujitegemea. Ninaogopa kwamba anaweza kubadilisha mawazo yake na wosia kwani kuna uvumi kuwa ana kimada na amezaa naye watoto. Ningependa kumuuliza juu ya uhusiano huo wa nje ya ndoa. Tafadhalii naomba ushauri.

4 Oktoba 2010

Tunadhani unataka kushauriwa kama unaweza kudai urithi wako kwenye wosia na si

juu ya wewe kumuuliza baba kuhusu kimada wake. Kwa bahati mbaya, kuhusu swali la pili, hatuwezi kukujibu.

Kwa kuanzia, wewe ni mtu mzima na siyo mtoto mdogo. Hakuna nchi yoyote duniani yenye sheria ambayo inaruhusu mnufaika wa wosia kudai sehemu ya mali kabla ya kufariki kwa mwandaa wosia. Wosia huwa na nguvu za kisheria baada ya kifo cha mwandaa wosia. Kwa bahati nzuri (au mbaya), baba yako bado yu hai hivyo huwezi kudai urithi chini ya wosia. Haina tofauti kabisa kama baba yako ni mtu tajiri zaidi nchini Tanzania au hata akiwa tajiri zaidi katika Afrika - kiasi cha utajiri wake hakibadili sheria.

Pia fahamu kuwa wosia si jiwe, hubadilika. Mwandaaji wa wosia anaweza kuubadilisha wakati wowote kabla ya kufariki. Kumsumbuu baba yako kwa njia yoyote ile kunaweza kumfanya abadili mawazo yake juu yako – ni vyema kukumbuka hili wakati unafikiria mpango wa kumuuliza kuhusu kimada wake.

Kumpa Talaka Mke aliyerukwa na Akili

Miaka mitano iliyopita nilifunga ndoa ya Kikristo na msichana mmoja hivi. Ndoa yetu imabarikiwa kupata mtoto wa kiume anayekaribia kufikisha miaka mitatu. Mnamo Januari 2008, mke wangu aliugua malaria na kupimwa na kutibiwa na dawa isiyofaa. Kisha akapoteza fahamu na alikaa hospitali kwa miezi mitatu kabla ya kuruhusiwa. Toka aruhusiwe amekumbwa na changamoto ya kiakili na hawezi kula, kuoga au kutembea mwenyewe. Nimejitätidi sana kumvumilia, lakini nimeshindwa. Natamani kumtunza maisha yake yote, lakini ningependa kumpa talaka. Je, hii inaweza kuwa sababu tosha ya kumpa talaka? Ni sababu zipi nzuri za kutoa talaka naweza kuja nazo na hivyo kufanikiwa? Tafadhalii zingatia kuwa ndugu wawili wa mke wangu ni wanasheria.

27 Septemba 2010

Tunaingiwa na huruma kusikia masahibu ya mkeo. Tunapenda kukukumbusha viapo mlivyopeana mlipofunga ndoa na kufanya harusi na kuahidi kuishi na mkeo katika hali yoyote ile, iwe ni wakati wa furaha au huzuni, ugonjwa au afya njema. Vivyo hivyo katika sheria, ugonjwa sio msingi wa talaka, kutengana au kubatilishwa kwa ndoa. Ingekuwa tofauti ikiwa mkeo alikuwa na tatizo hili kabla ya kufunga ndoa na ukawa umefichwa ukweli huo. Kama ingelikuwa hivyo, ndoa yako ingeweza kuzuilika na tungekushauri kwenda mahakamani ili ifutwe.

Kwa kuwa umefichua ukweli, sisi kama maafisa wa mahakama ni wajibu wetu kutoipotosha mahakama yoyote na hivyo hakuna haja ya kujadili sababu nydingine ambazo unataka kutengeneza. Kama ulivytujulisha ndugu wawili wa mkeo ni wanasheria – hii ni taarifa muhimu kwani ni wazi kuwa watamwongoza vizuri juu ya suala hili na unapaswa uelewe hivyo.

Kupewa Barua ya kusimamia Mirathi kwa ucharaka

Baba yangu alikufa wiki chache zilizopita bila kuacha wosia. Kwa kuwa mimi ni mzaliwa wa kwanza na mama yetu alifariki kabla ya baba, nilikubaliana na wadogo zangu kuwa niombe barua za usimamizi wa mirathi ya mali zake. Kabla ya barua ya usimamizi kutolewa, mwanamke mmoja alijitokeza hadharani, na kupinga maombi yangu, akidai kuwa ni mjane wa marehemu baba yangu. Sijawahi kumwona mwanamke huyu katika maisha yangu na jambo hili sasa liko mbele ya mahakama. Kwa kutokuwepo kwake, tumegundua kuwa mali kadhaa za baba yetu zinatumiwa vibaya. Mali nydingine, ikiwa ni pamoja na gari lake, liko chini ya umiliki wa dereva wake ambaye hana nia njema. Washirika wa baba wa kibiashara pia wananiwa wasiwasi kwani hawataki kuweka wazi baadhi ya taarifa za kibiashara.

Kesi mahakamani itachukua muda mrefu. Tunaweza kufanya nini katika hatua hii ili kukomesha wizi huu?

27 Septemba 2010

Hautapewa barua ya usimamizi wa mirathi uliyoomba mpaka maombi yaliyofanywa na anayedai kuwa ni mjane wa marehemu baba yako yapatiwe ufumbuzi na mahakama. Umeeleza kwa usahihi kabisa kuwa hii inaweza kuchukua muda mrefu, na kwa kuwa muda ni mali, unahitaji kukomesha wizi huu na matumizi mabaya ya mali ya marehemu.

Sheria zetu zinaruhusu kutolewa kwa barua ya usimamizi mirathi kwa muda yenye mipaka katika utendaji. Barua ya muda mfupi ya usimamizi mirathi itampa msimamizi wa muda haki na mamlaka yote ya msimamizi mkuu, isipokuwa mamlaka ya kugawa mali tu. Katika sheria, hii ni inajulikana kama kutolewa kwa barua ya usimamizi wa mirathi wa muda kabla ya kuteuliwa msimamizi rasmi (pendente lite). Tunapendekeza kuwa uombe mara moja barua ya usimamizi mirathi ili kulinda mali ya marehemu baba yako kabla ya uamuvi wa mahakama kwenye kesi ya msingi.

Maombi haya yanapaswa kufunguliwa chini ya 'hati ya dharura' ili kupangiwa tarehe ya kusikilizwa haraka.

Mume wangu ana 'Nyumba Ndogo'

Tumefunga ndoa ya Kikristo yapata miaka kumi na tano sasa na kubarikiwa kupata watoto watano. Nina ushahidi kuwa mume wangu ana kimada na nyumba nydingine (nyumba ndogo). Je, hili si kosa la jinai? Nichukue hatua zipi?

20 Septemba 2010

Kwa kuwa na nyumba ndogo, mumeo anafanya uzinzi. Tafsiri ya uzinzi ni kufanya mapenzi kati ya mtu aliyeolewa/kuoa na mtu ambaye si mwenzi wake halali wa ndoa.

Kwa bahati mbaya, hili si kosa la jinai nchini

Tanzania, hivyo mtu hawesi kukamatwa kwa kuwa katika aina hii ya uhusiano.

Ikiwa tabia hii haitabadiili au uhusiano wenu hauwezi kurudi kama mwanzo, hii ni sababu tosha ya kuomba talaka. Pia una haki ya kumshtaki kimada wake (nyumba ndogo) na kudai fidia, lakini madai hayo yanaweza kukataliwa na mahakama ikiwa itathibitika kuwa kwa mwenendo wako, matendo yako au kushindwa kwako kumtendea mumeo kumechangia au kumlazimisha mumeo kuwa na tabia hiyo.

Umuhimu wa Mahari

Nilifunga ndoa ya Kikristo na mwanamke mmoja hivi. Cha kushangaza, baba yake alikuja na kumchukua kinyume na matakwa yake, akidai kwamba sijamtolea mahari. Sipangi kutoa mahari, lakini kiasi kinachohitajika ni kikubwa. Je, baba ana haki ya kunitenga naye kisa sijalipa mahari? Je, mahari ni jambo la lazima chini ya sheria? Tafadhali nishauri.

16 Agosti 2010

Chini ya Sheria ya Ndoa si lazima kutoa mahari. Kwa maneno mengine, kunaweza kuwa na ndoa halali kati ya mwanamume na mwanamke, bila kujali kwamba mahari imelipa au la. Kitendo cha baba mkwe wako kumchukua mke wako na kumtenga mbali nawe ni kinyume cha sheria na si halali.

Ikiwa mkeo hawesi kurudi, unaweza kuiomba mahakama kumlazimisha baba mkwe wako kumrudisha mkeo.

Ndoa za Kidini dhidi ya Ndoa za Kimila

Niliolewa mwaka 1989 chini ya sheria ya ndoa za kimila na kubarikiwa kupata watoto watatu. Mwaka 2004, mume wangu alitaka kuoa mke wa pili akiwa bado amenioa mimi, sikuweka pingamizi. Alifunga ndoa ya Kikristo na mwanamke huyo mpya na walizaa watoto wengine wawili. Tuliishi

kwa amani, kwani mume wetu alitutunza vizuri. Mwaka 2008, mume wangu alifariki bila kuacha wosia, na shemeji yangu alichaguliwa kuwa msimamizi wa mirathi. Cha kushangaza, baada ya matanga, msimamizi wa mirathi aliniondoa mimi na wanangu katika orodha ya warithi. Mali yote ya mume wangu alipewa mke mwenza na watoto wake. Baada ya matanga niliambiwa kwamba ndoa yangu na marehemu haitambuliki kisheria, na kuwa ndoa ya Kikristo na mke wa pili ilikuwa bora kuliko ndoa ya kimila. Je, hii ni kweli? Ninawezaje kupigania haki yangu? Je, mimi si mke halali wa marehemu ambaye nimekuwa naye katika ndoa kwa muda mrefu zaidi kuliko mke wa pili? Tafadhali nishauri.

2 Agosti 2010

Sheria ya Ndoa inatambua aina mbili za ndoa - mitala na mke mmoja. Aina nydingine zote za ndoa huangukia katika makundi haya mawili. Sheria inatambua ndoa za Kikristo, za Kiislam, za kimila au za Serikali kwa kiwango sawa, na hakuna ilio bora kuliko nydingine. Ndoa za kimila, Serikali na Kiislam zinachukuliwa kama ndoa za mitala, maana yake ni kwamba mtu anaweza kuwa na mke zaidi ya mmoja. Ndoa ya Kikristo ni ya mke mmoja tu.

Zaidi ya hayo, Sheria ya Ndoa inamzuia hasa mtu aliye katika ndoa ya mitala au ndoa yake inaruhusu kuwa na wake wengi kufunga ndoa ya mke mmoja na kuwatenga wake zake wengine.

Katika kesi yako, ndoa ya pili ya mumeo, kama ilifungwa kama ndoa ya mke mmoja, kamwe haikuwa halali na kwa hiyo haina nguvu kisheria, kwa sababu kisheria alikuwa tayari katika ndoa inayomruhusu kuwa na wake wengi, na hivyo asingeweza kufunga ndoa ya mke mmoja wakati bado akiwa amekuo. Unachowea kufanya ni kupinga mgawanyo huo wa mali za marehemu anaopendekeza msimamizi wa mirathi.

Matunzo ya Mimba

Mimi ni mwanamke mwenye umri wa miaka 20 ambaye nimekuwa na uhusiano wa kimapenzi kwa miezi sita na mwanamume. Miezi miwili baada ya kutengana niligundua kuwa nilikuwa na ujauzito. Nilipomwambia kuwa nina mimba na nahitaji matunzo ya mtoto alikataa, na kusema kuwa mtoto sio wake. Pia nilifikuzwa kazi yangu kama mfanyakazi wa nyumbani baada ya mwajiri wangu kujua kwamba nina ujauzito. Je, nina haki yoyote kisheria dhidi ya mwanamume huyu, kwa kuzingatia kwamba si mume wangu kisheria na mtoto hajazaliwa?

2 Agosti 2010

Kwa bahati mbaya, na kwa sababu ya mrundikano wa maswali, jibu la swali hili linaweza kuwa limepitwa na wakati, yaani, unaweza kuwa umeshajifungua.

Hujathibitisha kama unaamini kuwa mtoto ni wa huyo mwanamume uliyekuwa nae katika mahusiano. Tuchukulie kuwa ye ye ndiye baba, kutokuwa mume wa ndoa haizuii kisheria mama mtarajiwa kudai matunzo kwa baba anayesadikiwa kuwa ni baba mzazi. Sheria inampa wajibu mtu huyo kumtunza mama wa mwanae mtarajiwa. Kama inaweza kuthibitishwa, kitu ambacho teknolojia inaweza kufanya, kuwa ujauzito ni wake, unaweza kuwasilisha maombi mahakamani kudai matunzo. Hakika unapaswa kutunza.

Jambo lingine ni juu ya kuachishwa kazi na mwajiri wako. Maoni yetu ni kwamba kufifikuzwa kazi kwa sababu ya mimba ni kinyume cha sheria, na una kesi nzuri dhidi ya mwajiri wako.

Hakuna sheria nchini Tanzania ambayo inakataza mwanamke kupata mimba, sembuse kutoruhusiwa kufanya kazi wakati ni mjamzito.

Kumsaidia Mke wa Jirani yangu

Jirani na kwangu kuna mwanamke asiyeye

na ajira ambaye ametengana na mumewe miaka michache iliopita. Watoto wake wana umri chini ya miaka 7. Kwa wema wangu, nimekuwa nikiisaidia familia hii kwa chakula na ada za shule. Hivi karibuni nimebaini kuwa mumewe ni tajiri sana. Baada ya kuwa nimetumia mamilioni ya pesa kumsaidia mwanamke huyo, niliamua kumfuata mumewe na kumdai pesa zote nilizotumia. Mwanamume huyo amekataa kunirudisha, akisema kwamba nilikuwa natoa msaada kwa sababu nilikua nampenda mwanamke huyo. Je kuna njia yoyote ambayo ninaweza kurudisha pesa zangu kutoka kwa mtu huyu? Je sheria inanilinda? Yeye ni wakili – je hiyo inaweza kuathiri maoni yenu?

19 Julai 2010

Kutokana na maelezo uliyotupa, tumeshindwa kubaini kama walikuwa wameoana kisheria au la, na kama ndivyo, ndoa hiyo ipo. Hata hivyo, kwa kuzingatia umri wa watoto na hali ya kifedha ya familia, ulikuwa sahihi kutimiza wajibu wako wa kuwatunza. Ulibeba kwa pamoja jukumu la kisheria na kimaadili la mume wakati ambapo hakuwepo, hata kama hakuwa na mkataba katika hilo.

Kitendo cha kuisaidia familia ya mwanamume huyo kinajulikana kisheria kama "agency of necessity", hivyo basi unayo sababu ya kuchukua hatua dhidi yake.

Wakili wako anaweza kukuelekeza jinsi ya kumshikati mtu huyu. Sheria haitofautishi mwanasheria na asiyeye mwanasheria, hivyo basi ushauri wetu ni uleule hata kama madai ni dhidi ya mwanasheria mwenzetu.

Utata katika Wosia

Baba yangu aliacha wosia ambao una utata. Wawili kati yetu tuna majina sawa ya kwanza na la ukoo isipokuwa majina ya kati ni tofauti. Kuna mali ambayo baba yetu amerithisha mmoja wetu, lakini hakutaja jina la kati, hivyo haifahamiki nani anastahili

kuirithi. Hii imesababisha utata fulani katika familia yetu. Je, tunapaswa kufanya nini?

5 Julai 2010

Hatuelewi ni kwa nini mna majina sawa ya kwanza na mwisho, lakini mnatofautiana majina ya kati. Hata hivyo tutajibu swali lako kama ulivyouliza.

Ni muhimu wosia kuwa wazi na usio na utata wowote. Ikitokea kwamba kuna utata, wosia unaweza kutafsiriwa kwa kutumia kanuni za tafsiri, mojawapo ya kanuni inayoendana na kesi hii ni 'kukalia kiti cha mwandaa-wosia', hii ni kanuni ambayo ilianzishwa na Jaji wa Mahakama ya Rufaa nchini Uingereza miaka ya 1800. Kanuni hii inaruhusu uingizwaji wa ushahidi kutoka nje ya wosia ili kufafanua maneno na kuelezea wosia. Mahakama inaweza, kwa mfano, kupokea ushahidi wa tabia za mto wosia anapozungumzia familia yake, mali, marafiki na watu wa karibu ili kupata tafsiri sahihi ikiwa imejivisha wasifu au kukalia kiti cha mtu aliyeandika wosia.

Katika kesi hii, tunapendekeza kuwa usome wosia wote, uelewe na kuona kama kanuni hii inaweza kutumika. Jaribu kupata ufumbuzi kwa kurejea matendo ya marehemu alikuwa akimaanisha nani katika kipindi cha uhui wake.

Hututaki kuongeza utata, lakini labda marehemu alimaanisha wote wawili mnapaswa kurithi mali hiyo. Wakili wenu anatakiwa kuchukua nafasi ya mto wosia ili awaongoze vyema.

Jinsi ya kuthibitisha Mtoto siyo wangu

Nilikuwa na mahusiano na mwanamke kwa miaka kadhaa na kutengana mwaka uliopita. Miezi michache iliyopita aliwasiliana nami na kunieleza kwamba, alijifungua mtoto na kudai kuwa mimi ni baba wa mtoto huyo. Nilimtzama mtoto lakini hakuna namna yoyote nimefanana nae. Mama wa mtoto

anasisitiza kuwa, nitoe matunzo ya mtoto, na ameniletea notisi (hati ya madai) kutoka ofisi ya wanasheria akidai pesa kwa ajili ya matunzo yake na mtoto. Kimsingi, kama mtoto angekuwa wangu nisingesumbuka kuwaandikia. Tafadhali nishauri.

28 Juni 2010

Ni vizuri umetuandikia, hatukubaliani moja kwa moja na maelezo yako. Kwa kuanzia, kipimo cha uhakika kama mtoto ni wako au la, sio kwa kuangalia mtoto na kuona kama mnafanana. Hiki ni kipimo ambacho kilitumika katika zama za kale, na hakina ushahidi wa kisayansi katika zama hizi.

Njia sahihi zaidi ni kufanya kipimo cha vinasaba (DNA). Kwa sasa, Tanzania kuna vifaa na sheria inayounga mkono vipimo hivyo. Kwa mujibu wa Sheria ya Vinasaba, kuna watu na taasisi chache tu ambazo zinaweza kuomba kufanyika vipimo vya vinasaba, ikiwa ni pamoja na polisi kwa madhumuni ya uchunguzi, mahakama, daktari mwenye leseni husika au wakili.

Katika shauri lako, ikiwa mama wa mtoto hajapinda kufanya vipimo vya vinasaba, basi unaweza kumuomba daktari au wakili wako kuandika kwa Mkemia Mkuu wa Serikali na kuomba vipimo vya vinasaba. Ikiwa mama wa mtoto atapinga kupima, unaweza kupeleka ombi mahakamani.

Kutegemea na uzito wa hoja za maombi yako, mahakama inaweza kutoa au kuto kutoa amri ya kufanya vipimo hivyo. Lakini kwa sasa usipofushwe na kuto fanana kwako na mtoto - hilo halina uhakika.

Msimamizi wa Mirathi anadai Gharama za Mazishi

Mdogo wangu alifariki mwaka jana na kuacha mali kadhaa. Hakuwa ameoila ila alikuwa akiishi na mwanae wa miaka 12. Kabla ya mazishi nilipokea kiasi cha pesa kutoka kwa mmoja wa wadeni wake.

Nilitumia fedha hizo kwa ajili ya mazishi. Hatukujua kama marehemu aliacha wosia mpaka hivi karibuni tulipogundua kuwa alikuwa amemteua mmoja wa marafiki zake kuwa msimamizi wa mirathi. Msimamizi wa mirathi amenifuata na kudai nirudishe pesa nilizotumia kwa ajili ya mazishi la sivyo atachukua hatua za kisheria dhidi yangu. Je hii ni haki? Tafadhali nishauri.

24 Mei 2010

Kwa ujumla Sheria inasema kwamba mtu ye yeyote ambaye anaingilia mali za marehemu au atatenda kitendo chochote ambacho kinahusiana na ofisi ya msimamizi wa mirathi na hakuwa msimamizi mwenye haki, atakuwa anakosea na kwa hiyo, atawajibika kwa msimamizi halali, mrithi au wadai wa marehemu.

Hata hivyo, tukizingatia maelezo uliyotupatia, tumegundua kwamba kutumia pesa za mdogo wako kwa ajili ya mazishi ilikuwa sahihi.

Tunakushauri umueleze vizuri msimamizi wa mirathi na umuoneshe stakabadhi za matumizi yote yaliyofanyika. Kama fedha zilitumika kihalali kwa ajili ya mazishi hatuoni kwa nini unapata wasiwas. Inaonekana msimamizi amehisi matumizi mabaya ya fedha hizo.

Msimamizi ameshindwa Kuchukua Hatua

Baba yetu alifariki miaka miwili iliyopita na kwa bahati aliacha wosia ambao ulimteua rafiki yake kipenzi kuwa msimamizi wa mirathi. Kwa bahati mbaya, msimamizi ameshindwa kufungua mirathi kwa miaka miwili sasa. Badala yake amekuwa akitupatia mirathi yetu kuptit malipo ya akaunti na kutufanya tuendelee kuwa chini yake. Je, kuna namna yoyote tunaweza kumuondoa kuwa msimamizi wa mirathi na kumteua mtu mwininge badala yake? Tafadhali shauri.

17 Mei 2010

Ni jambo la kuvutia sana unapozungumzia kuhusu malipo ya kupitia akaunti. Inashangaza kuona mnakubali malipo ya akaunti bila kumshinikiza msimamizi wa mirathi kwenda kufungua mirathi na kugawa mali kwa mujibu wa wosia.

Sheria ya Urithi na Usimamizi wa Mirathi inatamka kuwa ikiwa msimamizi wa mirathi anashindwa kutimiza majukumu yake anaweza kuondolewa na kuteuliwa mtu mwininge badala yake. Mrithi au mdai wa mali za marehemu anaweza kupeleka maombi mahakamani na kuiomba mahakama imuite msimamizi huyo ajivue madaraka ya usimamizi wa mirathi au afungue mirathi. Ikiwa msimamizi wa mirathi atashindwa kufungua mirathi kwa muda uliowekwa na mahakama basi muombaji anaweza kuiomba mahakama itangaze kuwa msimamizi wa mirathi amejivua nafasi yake. Ikiwa amri ya kujivua usimamizi wa mirathi itaidhinishwa na mahakama, familia ya marehemu inaweza kumteua mtu mwininge kuwa msimamizi wa mirathi.

Makubaliano na Talaka

Mke wangu amerejea kutoka masomoni nchini Marekani. Tangu arejee hapendi kuendelea na uhusiano wetu na hana tena upendo na mimi. Hivi karibuni nimegundua ana uhusiano wa kimapenzi na mwanamume mwininge. Je, tunaweza kupeana talaka kwa ridhaa au kupeana talaka kwa makubaliano na tukaachana kama inavyofanyika katika nchi nyingine? Je, ni hatua gani zingine tunaweza kuzifuata kupata talaka?

10 Mei 2010

Kwa mujibu wa Sheria ya Ndoa, walio katika ndoa hawawezi kuachana kwa kukubaliana. Taasisi pekee ambayo inaweza kutoa talaka kwa ndoa ya aina yoyote ni mahakama. Mahakama inaweza tu kutoa talaka pale ambapo ndoa imevunjika kiasi cha kushindwa

kusuluhishika, kwani serikali inapenda zaidi ustawi wa familia kuliko mifarakano. Kwa kujibu swali lako, hamuwezi kuandika talaka ya makubaliano na kuachana kwa kuwa ni mahakama pekee ndio yenyemamlaka ya kuachanisha wanandoa.

Hatua ya kwanza ya kupata talaka ni kuanzia kwenye. Baraza la Upatanishi wa Migogoro ya Ndoa. Baraza hili kwa kawaida lipo kwenye nyumba za ibada. Baraza litajaribu kuwapatanisha na kuwapa muda ili muweze kuondoa tofauti zenu. Ikiwa baraza litaona kwamba limeshindwa kuwasuluhisha na kujiridhisha kuwa ndoa yenu imevunjika kabisa, litawapa cheti kuonesha kwamba ndoa yenu imevunjika kabisa.

Baada ya kutolewa cheti hicho, unaweza kupeleka kesi mahakamani ambako utatakiwa kuiridhisha mahakama kwamba ndoa yenu imevunjika kabisa. Kutegemea mwenendo wa kesi yenye, mahakama inaweza ikatoa maamuzi stahiki juu ya haki za watoto, haki za kutembeleana, kugawana mali zilizopatikana ndani ya ndoa na kadhalika.

Ufanuzi wa Kisheria juu ya Kutengana

Mimi ni msichana. Naogopa kufunga ndoa kutokana na ongezeko la talaka na visa vya kutengana kuwa juu duniani. Naelewa maana ya talaka, lakini nahitaji ufanuzi wa kisheria kuhusu kutengana. Je, wakati ambao wanandoa wametengana wanaweza kushiriki tendo la ndoa?

10 Mei 2010

Kisheria, kutengana ni amri inayotolewa na mahakama ambayo inawazuia wanandoa kushiriki tendo la ndoa na pia kuwatenganisha wasiishi pamoja. Amri hii haivunji ndoa bali inawapa wanandoa uhuru wa kutokuendelea na majukumu ya ndoa. Kama wanaweza kufanya tendo la ndoa, jibu ni ndio wanaweza lakini hawalazimishwi.

Kama kuna amri ya mahakama ya

kuwatenganisha, wanandoa hawawezi kuoa wala kuolewa na hawaruhusiwi kufanya uzinzi kwa kuwa makubalino ya ndoa yanaendelea mpaka pale watakopopeana talaka. Unaweza kuchukulia kutengana kama hatua ya mwanzo wakati mkifikiria talaka.

Ndoa na Wosia

Nilirithi mali za baba yangu miaka ishirini iliyopita ambayo ilijumuisha mali na uwekezaji mwingine. Wakati nilipofikisha miaka 18, nilishauriwa na rafiki wa karibu wa baba yangu kuandika wosia. Mwanasheria Mwingereza aliniandikia wosia lakini iliniwia vigumu kuusaini kwa kuwa sikujua ni nani nitamwachia mali ikiwa nitafariki. Sasa nimeoa na nimeambiwa na mwanasheria yule yule kwamba wosia wangu wa awali utakuwa umepitwa na wakati. Tafadhali nishauri.

26 Aprili 2010

Mapendekezo yetu ni kwamba mtu ye yeyote mwenye umri wa kuanzia miaka 18 anaweza kuandika wosia. Katika hali yako, kutojua nani wa kumwachia urithi inamaanisha kwamba ni muhimu sana kuandika wosia. Ni lazima ujue kuwa wosia hauandikwi wakati una familia tu. Kuna watu wengi ambao walikuwa hawajaoa na waliacha mali zao nyingi kwenye taasisi za misaada ambazo zinaendelea kunufaika na mali hizo.

Kwa kujibu swali lako, mwanasheria wako yuko sahihi. Ukioa, moja kwa moja utakuwa umefuta wosia wako. Hivyo, unapaswa kuandika wosia mwingine. Hatuelewi kwa nini unasita kwani kuandika wosia hakusababishi wewe kufa mapema.

Hatujafunga Ndoa lakini Tunaishi pamoja

Nimekuwa nikiishi na mwanamke kinyumba kwa miaka kadhaa mpaka mpenzi wake wa zamani aliporudi kutoka nje ya nchi na

sasa ananitishia kunichukulia hatua. Sina hakika nifanye nini. Je, ninafanya makosa? Ni aina gani ya hatua zinaweza kuchukuliwa pale ambapo mwanamume na mwanamke kwa hiari yao wenye wameamua kuishi pamoja? Je, tunatakiwa kufunga ndoa ili kuishi pamoja na kuwa na mahusiano? Je, waliooana tu ndio wanaweza kuishi pamoja? Nifanye nini?

19 Aprili 2010

Tumesoma swali lako ambalo ni la kuvutia sana. Kwa kuwa hatukujui na wala hatuna namba yako ya simu ili tukupigie utufafanilie, tunatafsiri maneno yako 'kutishia kuchukua hatua' kuwa na maana ya kutishia kufungua shauri mahakamani dhidi yako. Lakini kama alimaanisha kukuchukulia hatua kwa maana ya kutukishia kukudhuru mwili basi tunakushauri kutoa taarifa polisi kwa kuwa hiyo itakuwa ni kesi ya jinai.

Je, kuna sheria ambayo inazuia watu wawili ambao hawajaoana kuishi pamoja? Jibu letu ni hapana, sheria haikatazi uhusiano huo. Kuna mifano ya sheria kutoka nchi nydinge ikiwa ni pamoja na Uingereza ambayo inakubaliana na kile tunachokisema.

Mojawapo ya kesi za hivi karibuni tunayoifahamu, ambayo inafanana na mazingira yako kwako ni ya kutoka India ambapo Mahakama ya Juu ilijiuliza kama kuishi pamoja na kushiriki mapenzi kabla ya ndoa lilikuwa kosa kisheria. Mahakama ikaamua kuwa hakuna kosa kisheria kwa kuishi pamoja na kushiriki mapenzi kabla ya ndoa. Mahakama ikahitimisha kuwa kimsingi kuishi pamoja ni haki ya maisha.

Inawezekana unachanganya kati ya maadili na sheria. Kuishi pamoja na kushiriki tendo la ndoa kabla ya ndoa ni suala la kimaadili na sio la kisheria. Kwa upande wetu hatuvezi kuzungumzia suala la maadili.

Hatuna Watoto wa Kiume kwenye Ndoa

Mimi na mume wangu tuna watoto watatu

wa kike. Mume wangu anataka mtoto wa kiume. Baada ya kupata mimba nydinge tuliendo kwa daktari ili kuja jinsia ya mtoto aliyeo tumboni. Baada ya vipimo tukaambiya ni wa kike tena. Mume wangu anataka nitoe mimba. Je, hiyo ni sawa kisheria? Je, sababu hii inatosha kwa mume wangu kutaka kunipa talaka? Amenitishia zaidi ya mara moja kama sitamzalia mtoto wa kiume, ataniacha. Niko kwenye shinikizo kubwa/njia panda. Tafadhali nisaidie.

12 Aprili 2010

Utoaji mimba kwa kuzingatia maelezo yako hapo juu ni kinyume cha sheria na ni kosa la jinai. Shida ya mume wako ya kuwa na mtoto wa kiume haiwezi kusababisha wewe kutoa mimba ya mtoto wenu wa nne. Mtoto huyu ni wenu. Kama sababu za kutoa mimba ingekuwa ni kulinda afya ya mama, ingekuwa sawa kisheria. Na si vinginevyo.

Sababu hiyo pia si ya msingi kwa kutoa talaka. Unaweza kumuelimisha mumeo kwamba jinsia ya mtoto inategemeana na mbegu za kiume na si yai la kike.

Mama ana Mahusiano ya kimapenzi na Kijana mdogo

Wazazi wangu walipeana talaka miaka miwili iliyopita na nimekuwa nikiishi na mama yangu tangu wakati huo. Hivi karibuni mama yangu ameanza "kutoka" na mmoja wa rafiki zangu ambaye pia amepevuka na nasikia kwamba wanaweza kufunga ndoa. Hii imesababisha matatizo katika uhusiano na rafiki yangu. Je, kuna sheria ambayo hairuhusu mahusiano ya namna hiyo? Je, ninaweza kupata zuio la mahakama?

12 Aprili 2010

Hatuna uhakika unamaanisha nini unaposema "kutoka". Kama "kutoka" ulimaanisha ni uhusiano wa kimapenzi, hakuna kibaya chochote katika uhusiano